

Historisk utvikling i Skandinavia, (Danmark - Norge - Sverige)

En konfliktfylt region med massivt med kriger mellom broderfolk fra middelalder til Norges selvstendighet..

Middelalderen:

Svartedauden rammet Skandinavia hardt rundt 1349-1350. I Norge førte pesten til en kraftig avfolkning og tap av landets elite. Dette bidro til at Norge gradvis mistet sin selvstendighet. Norge gikk dermed inn i union med Danmark i 1380. Dette markerte begynnelsen på en lang periode med dansk dominans.

Sverige var i perioder også del av ulike nordiske unioner, inkludert Kalmarunionen fra 1397, som samlet alle de tre landene under ett styre. Kalmarunionen var en personalunion, «føderasjon», mellom kongerikene i Danmark, Norge og Sverige mye for å samle kreftene for å skape en militær motvekt mot felles fiender.

Innenfor unionen var det imidlertid stadig konflikter med Danmark-Norge som en dominerende makt i regionen og Sverige som en fremvoksende stormakt. Flere kriger mellom Sverige/Danmark ble utkjempet.

Sverige ut av unionen - 1523

I 1523 ble Gustav Vasa valgt til svensk konge, og under hans ledelse førte svenskene det som senere ble kalt den svenske frigjøringskrigen. Sverige vant sin uavhengighet, slik at Kalmarunionen i praksis ble oppløst. Dette er starten på Sverige som stormakt i Østersjøregionen.

I 1536 ble det norske riksrådet oppløst, og Norge ble formelt underlagt dansk styre og all suverenitet overført til Danmark. Norge var ikke lenger definert som noe annet enn et dansk landskap.

Etter flere kriger mot Sverige med tap av landområder ville danskekongen, Fredrik 3. ha revansje og angriper Sverige med norske styrker fra Bohuslän i 1657. Bohuslän er norsk på denne tiden, en provins eller fylke.

Freden i Roskilde - 1658

Svenskekongen er med sin hær i Nordtyskland og danskekongen ser nå muligheten. Siden vi har en streng vinter er det is over Storebælt og Lillebælt og svenskekongen (Karl den tionde Gustavs) marsjerer overraskende over isen mot Kjøbenhavn. Danskene overgir seg for overmakten og ved freden i Roskilde i 1658 mister Norge (Danmark) Bohuslän og Trøndelag. Norge blir delt i to. I tillegg forsvinner Skåne, Blekinge, Halland fra Danmark. Med dette blir Sverige den suverene stormakt og Danmark står ribbet tilbake.

I 1660 innførte Fredrik 3. enevælde i Danmark-Norge. Dette for å rette opp etter flere ødeleggende kriger mot Sverige som hadde ført til katastrofale tilstander og for å få kontroll på situasjonen. Statsgjelden var enorm og den politiske makten ble samlet hos kongen i Kjøbenhavn alene.

Den Nordiske krigen - 1700–1721

Tapet av landområder faller danskene tungt for brystet og de drømmer om å ta igjen det tapte. Muligheten kommer i forbindelse med Den store nordiske krig (1700–1721) som var en konflikt mellom Sverige og en koalisjon bestående av Sachsen-Polen, Danmark-Norge, og Russland, senere også Preussen og Hannover. Krigen startet med et koordinert angrep på Sverige i 1700 og endte med freden i Frederiksborg og Nystad i 1721.

Sverige, under ledelse av kong Karl XII, oppnådde flere tidlige seire, blant annet mot Danmark og Russland. Imidlertid klarte Russland under Peter den store å snu krigslykken, spesielt etter slaget ved Poltava i 1709, som markerte begynnelsen på Sveriges tilbakegang som stormakt. Danmark-Norge deltok i konflikten i 1700 og igjen fra 1709 til 1720, med betydelige kamper på norsk jord.

Karl XII invaderte Norge to ganger, i 1716 og 1718.

1716

Spesielt på Østlandsområdet ble det angrep på Fredrikshald (Halden) hvor de norske styrkene trakk seg tilbake til Fredriksten festning, mens svenskene tok kontroll over byen etter harde gatekamper. Innbyggerne brant ned sin egen by og dette er faktisk nevnt i nasjonalsangen «Ja vi elsker»

Andre trefninger:

- Slaget ved Løken prestegård i Aurskog-Høland kommune Norske styrker viste stor angrepskraft og slo tilbake flere svenske forsterkninger.
- Trefning ved Skattum gård i Høland, hvor de norske styrkene møtte uventet motstand fra Kong Karl XII selv og en betydelig større svensk styrke.
- Kamper ved Christiania der svenskene rykket frem mot Christiania over isen på Oslofjorden, under kraftig beskytning fra Akershus festning.
- Slaget om Moss hvor norske styrker gjennomførte et overraskende dobbelangrep på Moss, der de overmannet den svenske garnisonen.
- Kamper i Fredrikshald (igjen) harde kamper der norske styrker stormet byen og tvang svenskene til overgivelse.
- Trefninger ved Gjelleråsen og Bakås hvor svenskene møtte motstand og trakk seg tilbake uten å lykkes i å bryte gjennom de norske forsvarsposisjonene.

Slaget i Dynekilen, Petter-Wessel Tordenskjold 1716

Slaget i Dynekilen var en av de mest betydningsfulle hendelsene i den store nordiske krigen og en av Peter Wessel Tordenskjolds største bragder.

Slaget fant sted juli 1716 under den store nordiske krigen. Den svenske kongen Karl XII hadde igangsatt en invasjon av Norge, og en svensk transportflåte hadde ankret opp i Dynekilen på vestkysten av Sverige.

Tordenskjold, som på dette tidspunktet var kapteinløytnant, fikk informasjon om den svenske flåtens posisjon og overtalte ledelsen i København til å la ham angripe med en lett dansk-norsk styrke.

Tordenskjold utnyttet overraskelsesmomentet og angrep aggressivt. Slaget endte med en avgjørende seier for Tordenskjold. Svenskene mistet anslagsvis 44 fartøy, inkludert krigsskip og transportskip. Det viktige beleiringsartilleriet som skulle brukes mot Fredriksten festning ble enten ødelagt eller kapret.

Tapet av forsyninger og artilleri tvang Karl XII til å avbryte invasjonen av Norge. Dette var et betydelig strategisk nederlag for svenskene og en stor seier for Danmark-Norge.

Seieren i Dynekilen gjorde Tordenskjold til en nasjonal helt i Danmark-Norge. Han ble forfremmet til kommandør og fikk kommandoen over den norske sjøstyrken og Nordsjøeskadren. Tordenskjolds dristighet og taktiske dyktighet i dette slaget bidro sterkt til hans legendariske status i norsk og dansk militærhistorie.

Karl XII 's død 1718 ved Fredriksten festning

Etter det mislykkede første Norgesfelttoget i 1716, bestemte Karl XII seg for å gjøre et nytt forsøk på å erobre Norge, også kjent som det andre Norgesfelttoget.

Dette felttoget var en del av den store nordiske krig, hvor Sverige kjempet for å beholde sin stormaktstatus og få til en ærefull fred ved å tvinge Danmark til forhandlingsbordet ved å besette Norge. Invasjonsstyrken oppgikk til 50 000 mann og 14 000 hester.

I 1717 brukte svenskene tiden med å bygge opp et hovedmagasin i Strømstad for proviant, våpen og materiell.

I mai 1717 gjennomførte Tordenskjold et mislykket angrep mot Göteborg og ville nå gjøre et nytt forsøk på å angripe de den svenske arméens forbindelselinjer ved å rette et angrep mot Strömstad.

Denne gangen gikk det ikke så bra. Strømstad var sterkt befestet og Tordenskjold led ett av sine få nederlag (vant nesten 100) . Etter de to mislykkede angrepene ble i 1718 Tordenskjold fratatt befalet for over den danske flåtestyrke i Kattegatt. For Tordenskjolds videre skjebne henvises til internett.

For å beleire Fredriksten festning måtte svenskene ha frem tyngre våpen. Sjøveien til Halden via Iddefjorden var sperret av den Dansk-Norske flåten i tillegg til et kanonbatteri på norske siden. Karl XII beordret da sommeren 1718, 800 mann å dra 12 galleier (en båttype) over land fra Strømstad til Iddefjorden. Man unngikk da de Dansk-Norske styrkene. Den 2,5 mil lange veien brukte man 2 måneder på. Denne ruten kalles idag Galærvegen.

Felttoget startet 8. november 1718 da de svenske styrkene krysset grensen til Norge. Karl XII ledet personlig angrepet, og hans hovedmål var å erobre Fredriksten festning, som var en nøkkelposisjon for forsvaret av Norge.

I Nnovember var festningen fullstendig omringet av svenske styrker. Svenskene brukte tunge beleiringsvåpen og erobret fortet Gyldenløve 8. desember. Deretter begynte de møysommelige arbeidet med å grave løpegraver mot hovedfestningen

Den 11. desember 1718 inspiserer Karl XII fremgangen i løpegravene nær festningen. Rundt klokken 21:30 ble kongen truffet av et skudd i hodet og døde umiddelbart.

Etter Karl XII's død ble felttoget raskt avblåst. Prins Fredrik av Hessen-Kassel, som var øverstkommanderende, fikk melding om kongens bortgang og tok beslutningen om å trekke styrkene tilbake.

Karl XIIIs død ved Fredriksten markerte ikke bare slutten på felttoget, men også på Sveriges tid som stormakt. Hendelsen fikk store konsekvenser for maktbalansen i Norden og ledet til slutten på den store nordiske krig.

Tyttebærkrigen 1788

Tyttebærkrigen er et lite flatterende navn på et mislykket felttog der Danmark-Norge forsøkte å invadere Sverige i 1788 og angripe Bohuslän. Felttoget var ment som en avledningsmanøver for å støtte Russland, som Danmark var alliert med, mot Sverige. Felttoget var svært mislykket. Bare åtte norske soldater falt i trefninger, men mellom 1 500 og 3 000 mann døde av sykdom på grunn av dårlige forhold. Soldatene måtte spise skogsbær (inkludert tyttebær) på grunn av matmangel.

Napoleonskrigene 1803 - 1815

Under Napoleonskrigene var Danmark-Norge i utgangspunktet nøytrale men i 1807 bombarderte engelskmennene København og røvet med seg hele den Dansk-Norske flåten så dermed ble Danmark-Norge alliert med Frankrike/Russland – Altså på Napoleons side.

For å sette press på svenskene (etter påtrykk fra Frankrike/Russland) angrep norske tropper fra Østfold i 1808.

10. juni 1808 var det trefninger ved Prestebakke innerst i Iddefjorden som var en viktig hendelse under krigen mellom Norge og Sverige i 1808-1809. Nordmennene gjennomførte et overraskende nattangrep mot svenskene. Angrepet kom fullstendig overraskende på dem. Resultatet var en betydelig norsk seier med svenske tap på 94 døde og såred og 361 fanger

De norske tapene var 4 drepte og 6 hardt sårede. I et svensk motangrep 14. juni gjenerobret de tilbake stillingen fra nordmennene. Allikevel ble moralen høynet fordi de norske soldatene var undertallige og satte seg i respekt.

12. september 1808 var det en trefning i Enningdalen, Berby nær Halden. Etter intens kamp rundt Berby bru ba svenskene om en halvtimes våpenhvile, som ble innvilget av de norske styrkene. Kampene resulterte i at de overtallige svenske styrkene trakk seg tilbake etter våpenhvilen.

Sverige mistet Finland til Russland i 1809 som et resultat av den finske krigen. Sverige måtte avstå Finland, som hadde vært en del av det svenske riket i nærmere 700 år. Sverige mistet 1/4 av sin befolkning og 1/3 av sitt landområde. Finland ble et storhertugdømme under russisk kontroll. Den svenske kong Gustav IV Adolf ble avsatt som følge av nederlaget og førte til at den nyvalgt svensk kongen 9. desember 1809 inngikk en fredsavtale i den svenske byen Jönköping.

Og så kan man ta det rolig før «krigen» bryter ut igjen i 1814. Dette er de siste kamphandlingene mellom broderfolkene i Sverige og Norge. Enden på den visa ble den Norske grunnloven og unionen med Sverige.

Men det er en annen historie.

Som sagt har det har vært stadig strid om landområder i Skandinavia. Her kommer et kort sammendrag av de viktigste konfliktene.

Skåne i Sverige:

Skåne var en integrert del av Danmark fra 900-tallet. I denne perioden var Skåne en svært viktig region for Danmark.

Lund var i en kort periode danmarks hovedstad. Malmö var i flere hundre år danmarks nest største by. Fra omkring 1100 bodde danmarks erkebiskop i Lund.

Ved freden i Roskilde i 1658 ble Danmark tvunget til å avstå Skåne, Blekinge og Halland til Sverige. Danmark forsøkte å gjenerobre Skåne under den skånske krig (1675-79) og gjennom en invasjon i 1709-1710, men mislyktes.

Etter den store nordiske krig 1700 – 1720 ble Skåne innlemmet i det egentlige Sverige. En tvungen assimilasjonspolitik (forsvenskning) ble igangsatt for å undertrykke dansk språk, kultur og identitet.

Bohuslän i Sverige:

Bohuslän var en del av Norge, kjent som Viken eller Ranrike. Området var delt i Ranrikesyssel og Älvsyssel. Fra begynnelsen av 1500-tallet ble Bohuslän styrt fra København som en del av Danmark-Norge. Ved freden i Roskilde i 1658 ble Bohuslän overført fra Danmark-Norge til Sverige.

Jämtland og Härjedalen i Sverige:

Under Kalmarkrigen 1611-1613 ble Jämtland okkupert av svenske styrker.

Ved freden i Brömsebro i 1645 ble Jämtland og Härjedalen annektert av Sverige. Danmark/Norge forsøkte å gjenerobre områdene flere ganger, blant annet under Krabbefeiden i 1657 og den skånske krig i 1677

Trøndelag i Norge:

Ved freden i Roskilde i 1658 ble Trondhjems stiftamt (som inkluderte Trøndelag) avstått fra Danmark-Norge til Sverige. Det svenske herredømmet i Trøndelag varte imidlertid bare i underkant av to år. Allerede høsten 1658 ble Trondheim gjenerobret av norske styrker ledet av Jørgen Bjelke. Svenskene kapitulerte 11. desember 1658 og fikk fri avmarsj ut av landet. Ved freden i København i 1660 ble Trondhjems len (Trøndelag) formelt tilbakeført til Norge.